

DARĪJUMLĒMUMS NEGODĪGAS KOMERCPRAKSES TESTĀ

Foto no personīgā arhīvā

Pauls Ančs

Zvērināts advokāts SIA "ZAB Ellex Kļaviņš"

Darījumlēmums jeb "lēmums par rīcību saistībā ar darījumu" ir juridisks jēdziens, kas definēts **Negodīgas komercprakses direktīvā (2005/29/EK, turpmāk – NKD)**. Tas ir psiholoģisks process patērētāja prātā, kuru analizē negodīgas komercprakses testā kā daļu no elementa "ekonomiskās rīcības būtiski negatīva ietekmēšana".¹ Juridiskajā literatūrā darījumlēmums ir piedāvāts arī kā sastāva elements plašākā jēdzienā "patērētāja lēmuma autonomija",² ar kuras aizsardzību nodarbojas

1 Skat. NKD 2. panta e) apakšpunktu: "e) "būtiski kropļot patērētāju saimniecisko rīcību" nozīmē izmantot komercpraksi, lai būtiski mazinātu patērētāja spējas pieņemt uz informāciju balstītu lēmumu, tādējādi liekot patērētājam pieņemt tādus lēmumus par darījuma veikšanu, kādus viņš citādi nebūtu pieņēmis" (ieviests NKAL 7. panta pirmajā daļā).

2 Dāvida Z. Patērētāja lēmuma autonomijas ievērošana digitālajā vidē: pierādīšanas pienākums. Grām.: Tiesību ierobežojumu pieļaujamība un attaisnojāmība demokrātiskā tiesiskā valstī. Latvijas Universitātes 81. starptautiskās zinātniskās konferences tiesību zinātnes rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2023, 169. lpp.

negodīgas komercprakses regulējums. Darījumlēmums ir viens no negodīgas komercprakses testa pamatelementiem arī tādēļ, ka NKD principā attiecas uz tādu komercpraksi, kas ietekmē patērētāja darījumlēmumu,³ citiem vārdiem, negodīgu komercpraksi atpazīst pēc tās sekām – zināmā veidā prettiesiski ietekmēta darījumlēmuma ("pēc viņu augļiem jums tos būs pazīt"). Tādēļ darījumlēmuma nesamība var būt pamats negodīgas komercprakses neesamībai. Relatīvi jauns risks ir digitālā vide, tās rīki un digitālā nevienlīdzība, kas var ietekmēt darījumlēmumu, patērētājam to neapzinoties un nesaprotot.⁴

Līdz ar to pareiza darījumlēmuma izpratne ir nepieciešama pareiza negodīgas komercprakses testa veikšanai. Raksta mērķis ir vairot šādu izpratni Latvijas tiesību telpā, ieviest praksē jēdzienu "darījumlēmums", kā arī identificēt vēlamos uzlabojumus tiesību aktos. Raksts neaplūkos patērētāja ekonomiskās rīcības negatīvu ietekmēšanu jeb kropļošanu, kuras rezultātā darī-

3 NKD preambulas 7. apsvērums: "Šī direktīva attiecas uz komercpraksi, kas ir tieši saistīta ar to, kā ietekmēt patērētāju lēmumus veikt ar produktiem saistītus darījumus. Tā neattiecas uz komercpraksi, ko īsteno galvenokārt citiem nolūkiem, tostarp [...]". Vienlaikus jāpiebilst, ka darījumlēmumu nevērtē negodīgas komercprakses testā, kad runa ir par t.s. melnā saraksta komercpraksi.

4 Dāvida Z. Negodīgas komercprakses aizlieguma regulējuma izaicinājums – patērētāja lēmuma autonomijas nosargāšana digitālajā vidē. Grām.: Tiesību zinātnes uzdevumi, nozīme un nākotne tiesību sistēmās. I. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 7. starptautiskā zinātniskā konference Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 115. lpp.

jumlēmums tiek pieņemts, ne arī citus negodīgas komercprakses testa elementus.

Vispirms par jēdzieniem – NKD izmantots termins “lēmums veikt darījumu”, lietuviski *sprendimas dėl sandorio*, angliški *transactional decision*, vāciski *geschäftliche Entscheidung*. NKD ir ieviesta Negodīgas komercprakses aizlieguma likumā (turpmāk – NKAL), kurā savukārt izmantots vēl garāks vārdu salikums “lēmums par rīcību saistībā ar darījumu”. Tā kā tas ir nevis sadzīvisks, bet gan juridisks termins ar definētām satura robežām, tad pārāk garš nosaukums var samazināt spēju to identificēt gan likuma tekstā, gan juridiskajā analizē. Tādēļ garo jēdzienu autors valodas ekonomijas un uztveramības nolūkos aizstās ar vārdu “darījumlēmums”.

NKD 7. PANTA 1. PUNKTA VERSIJA LATVIEŠU VALODĀ UN TĀLĀKĀ IMPLEMENTĀCIJA NKAL 10. PANTĀ IR NEPRECĪZA, UN TERMINS “UZ INFORMĀCIJU BALSTĪTS LĒMUMS” BŪTU JĀAIZVĪETO AR “UZ INFORMĀCIJU BALSTĪTS DARĪJUMLĒMUMS”.

Tāpat rakstā autors reizēm atļausies NKAL struktūru pielāgot NKD struktūrai – tā ir pareizāk, jo NKD ir maksimālās harmonizācijas direktīva un tādēļ, ja NKAL struktūra ir pretrunā ar NKD struktūru, tiesību piemērotājam ir pienākums interpretēt NKAL atbilstoši NKD struktūrai un mērķim. Tas izriet no Eiropas Savienības Tiesas (turpmāk – EST) skaidrojumiem, ka, piemērojot nacionālās tiesības, tiesām tās ir jāinterpretē iespējami atbilstoši attiecīgās direktīvas tekstam un mērķim, lai sasniegtu direktīvas paredzēto rezultātu un tādējādi panāktu atbilstību Līguma par Eiropas Savienības darbību 288. panta trešajai daļai.⁵

⁵ EST 2020. gada 11. jūnija spriedums lietā C-146/19 SCT, 47.–48. punkts.

DARĪJUMLĒMUMA SATURS

Atšķirībā no NKD, kur darījumlēmums ir iekļauts kā atsevišķs termins definīciju sarakstā 2. pantā, NKAL ietvaros darījumlēmuma definīcija atrodas “pa vidū”, proti 7. panta 2. daļā (skat. 1. tabulu):

1. tabula

NKD 2. panta k) apakšpunkts	NKAL 7. p. 2. d. Patērētāja ekonomiskās rīcības negatīva ietekmēšana
k) “lēmums veikt darījumu” ir jebkurš patērētāja pieņemts lēmums par to, vai, kā un pēc kādiem noteikumiem veikt pirkumu, vai veikt pilnus vai daļējus maksājumus, paturēt produktu vai no tā atbrīvoties, vai attiecībā uz to izmantot līgumtiesības, neatkarīgi no tā, vai patērētājs nolemj rīkoties vai no rīcības atturēties;	(2) Par patērētāja pieņemtu lēmumu par rīcību saistībā ar darījumu jebkurā gadījumā uzskatāms patērētāja lēmums: 1) iegādāties preci vai saņemt pakalpojumu, digitālo pakalpojumu vai digitālo saturu, vai atturēties no šādas rīcības; 2) par to, kādā veidā un ar kādiem noteikumiem iegādāties preci vai saņemt pakalpojumu, digitālo pakalpojumu vai digitālo saturu; 3) samaksāt preces, pakalpojuma, digitālā pakalpojuma vai digitālā satura cenu pa daļām vai kopumā; 4) paturēt preci, pieņemt pakalpojumu, digitālo pakalpojumu vai digitālo saturu, vai izmantot iespējami īstenot savas likumīgās vai līgumiskās patērētāja tiesības.

Pirmkārt secināms, ka darījumlēmuma pieņēmējs vienmēr ir patērētājs un ka darījumlēmums ir reāls psiholoģisks process patērētāja prātā.

Otrkārt, NKD definīcijā kā pirmais raksturojošais elements ir “vai izdarīt pirkumu”,⁶ tātad pieļaujot izvēles abos virzienos – arī patērētāja lēmums neizdarīt pirkumu (jeb neslēgt līgumu) būs darījumlēmums. Papildus EST ir skaidrojusi, ka NKD ir definējusi darījumlēmumu plaši un ka šis jēdziens ietver ne tikai lēmumu iegādāties vai neiegādāties preci, bet arī ar iegādi tieši

⁶ Ar pirkumu NKD kontekstā jāsaprot arī pakalpojuma iegāde. Tas izriet no produkta definīcijas, kura ietver ne vien preces, bet arī dažādu veidu pakalpojumus, kā arī tiesības un saistības.

saistītu lēmumu.⁷ Tātad darījumlēmumam obligāti nav jābūt tādām, kas nodibina saistību tiesību, un ir pieļaujams, ka pēc darījumlēmuma darījums nemaz neseko. Šādā ziņā NKD latviskā versijā izmantotais jēdziens "lēmums veikt darījumu" nav veiksmīgs, jo rada maldīgu iespaidu par tiesiska darījuma nepieciešamību. Neraugoties uz darījuma neobligātumu, darījumlēmums savā būtībā ir ekonomiska rakstura, jo tas ir nesaraucjami saistīts ar produktu jeb preci vai pakalpojumu. Pirmkārt, tas izriet no darījumlēmuma definīcijas, otrkārt, šis princips ilustrēts arī NKD 7. apsvēruma pirmajā teikumā (kurš gan angļu un latviešu valodā ir samērā atšķirīgs):

- latviski: "Šī direktīva attiecas uz komercpraksi, kas ir tieši saistīta ar to, kā ietekmēt patērētāju lēmumus veikt ar produktiem saistītus darījumus."

- angļiski: "*This Directive addresses commercial practices directly related to influencing consumers' transactional decisions in relation to products*";

Autora ieskatā, precīzāks tulkojums, kas turklāt labāk atklāj saistību starp darījumlēmumu un produktu, būtu: "Šī direktīva attiecas uz komercpraksi, kas ir tieši saistīta ar patērētāju darījumlēmumu ietekmēšanu attiecībā uz produktiem."

Tātad, treškārt, secināms, ka darījumlēmuma konstatēšanas obligāts elements ir produkts jeb prece vai pakalpojums. Ja, veicot negodīgas komercprakses testu, var konstatēt lēmumu, bet ne ar lēmumu saistīto produktu, tad visdrīzāk attiecīgais lēmums nekalificēsies kā darījumlēmums, jo tam trūks nepieciešamās ekonomiskā rakstura piesaistes. Attiecīgi tāds lēmums būs ārpus NKD tvēruma, un negodīgas komercprakses tests neizpildīsies.

DARĪJUMLĒMUMU IEDALĪJUMS

Darījumlēmumus var iedalīt pēc tā, vai tie izdarīti pirms vai pēc darījuma noslēgšanas (vienlaikus atceroties, ka darījuma noslēgšana nav ob-

ligāta). NKD vadlīnijās⁸ šis iedalījums raksturots ar vārdiem "pirmspirkuma" un "pēcspirkuma".

Pirmspirkuma darījumlēmumi būs, piemēram, lēmums doties uz veikalu, lēmums noklausīties tirgotāja vadītu pārdošanas prezentāciju, lēmums apskatīt tīmekļa vietni, lēmums pavārdīt vairāk laika vietnē, lēmums klikšķināt uz saiti vai reklāmu,⁹ lēmums ieiet veikalā,¹⁰ lēmums veikt rezervāciju, lēmums pirkt preci, lēmums nepirkt preci.¹¹

Pēcspirkuma darījumlēmumi būs, piemēram, lēmums atteikties no pakalpojumu līguma vai pārtraukt to, lēmums mainīt/nemaiņīt pakalpojumu sniedzēju,¹² lēmums piekrist līguma izmaiņām, lēmums pieprasīt naudas atmaksu, lēmums iesniegt sūdzību.¹³

DARĪJUMLĒMUMA OBLIGĀTUMS NEGODĪGAS KOMERCPRAKSES TESTĀ

Darījumlēmuma analīze nav jāveic, ja ir runa par negodīgu komercpraksi jebkuros apstākļos (t.s. melnā saraksta prakses).¹⁴ No tā rodas jautājums: vai tādos gadījumos darījumlēmums drīkst nepastāvēt vispār, vai arī tiesību piemērotājs/prasītājs ir atbrīvots no tā konstatēšanas nolūka

8 Eiropas Komisija. Pamatnostādnes par to, kā interpretēt un piemērot Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2005/29/EK, kas attiecas uz uzņēmēju negodīgu komercpraksi iekšējā tirgū attiecībā pret patērētājiem, 2021/C 526/01 (turpmāk – NKD vadlīnijas). Pieejamas: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021XC1229\(05\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021XC1229(05))

9 NKD vadlīnijas, 2.4. sadaļa, 31.–32. lpp.

10 EST 2013. gada 19. decembra spriedums lietā C-281/12 Trento Sviluppo un Centrale Adriatica, 36. punkts.

11 Vitoliņa B. Patērētāju tiesību aizsardzības pamati. Apgāds Zvaigzne ABC, 2015, 214. lpp.

12 NKD vadlīnijas, 2.4. sadaļa, 31.–32. lpp.

13 Vitoliņa B. Patērētāju tiesību aizsardzības pamati. Apgāds Zvaigzne ABC, 2015, 215. lpp.

14 NKD preambulas 17. apsvēruma: "(17) Vēlams precizēt, kāda komercprakse ir negodīga visos apstākļos, lai nodrošinātu lielāku juridisku noteiktību. Tādēļ I pielikumā ietverts pilns visu šādas prakses paveidu saraksts. Šie ir vienīgie komercprakses piemēri, ko var uzskatīt par negodīgiem, neizvērtējot katru atsevišķu gadījuma atbilstību 5. līdz 9. pantam. Sarakstu var grozīt tikai ar šīs direktīvas pārskatīšanu"; Vitoliņa B. Patērētāju tiesību aizsardzības pamati. Apgāds Zvaigzne ABC, 2015, 212. lpp.; NKD vadlīnijas, 25.–26. lpp.

7 Eiropas Savienības Tiesas 2013. gada 19. decembra spriedums lietā C-281/12 Trento Sviluppo un Centrale Adriatica, 36. punkts.

2. tabula

		Komerccprakses veids			
		maldinoša darbība (NKAL 9. panta pirmā daļa)	maldinoša noklusēšana (NKAL 10. panta pirmā daļa)	agresīva (NKAL 12. panta pirmā daļa)	profesionālajai rūpībai neatbilstoša (NKAL 4. panta otrās daļas 1. punksts)
Objektīvā darbība	tiek sniegta nepatiesa informācija vai šī informācija jebkāda veidā, tostarp vispārējās pasniegšanas ziņā,	būtiska informācija tiek <ul style="list-style-type: none"> noklusēta (sīkāk skat. NKAL 10. panta pirmā daļa 1. punktu); slēpta vai sniegta neatbilstošā veidā (sīkāk skat. NKAL 10. panta pirmā daļa 2. punktu) 	ņemot vērā visas tās īpatnības un visus apstākļus – neatlaidīgas darbības, piespiešanu, tostarp fiziska spēka vai nesamērīgas ietekmes izmantošanu	neatbilst profesionālajai rūpībai	
Psiholoģiskā ietekme	maldina vai varētu maldināt vidusmēra patērētāju pat tad, ja faktiski ir pareiza		tā būtiski ietekmē vai var būtiski ietekmēt vidusmēra patērētāja izvēles vai rīcības brīvību attiecībā uz precī vai pakalpojumu	un	
	↓	↓	↓	Par patērētāja ekonomisko rīcību būtiski negatīvi ietekmējošu uzskata tādu komercpraksi, kura	NKAL 7. panta pirmā daļa
Rezultāts	patērētājs tās ietekmē pieņem vai var pieņemt tādu lēmumu par rīcību saistībā ar darījumu, kādu viņš citādi nebūtu pieņēmis	komercprakses ietekmē vidusmēra patērētājs pieņem vai var pieņemt tādu lēmumu par rīcību saistībā ar darījumu, kādu citādi nebūtu pieņēmis	rezultātā patērētājs pieņem vai var pieņemt tādu lēmumu par rīcību saistībā ar darījumu, kādu citādi nebūtu pieņēmis	un	

atvieglot pierādīšanu? Otrajā gadījumā tā faktiski būtu legālpresumpcija par darījumlēmuma esamību, no kā savukārt rastos jautājums: vai tā ir atspēkojama vai neatspēkojama prezumpcija? Jautājumam ir praktiska nozīme situācijā, kad komercprakse formāli izpilda pazīmes, lai to atzītu par melnā saraksta praksi, bet vienlaikus pastāv pierādījumi, ka patērētāju darījumlēmumi realitātē nav vai nevarēja tikt ietekmēti. Atspēkojamas prezumpcijas gadījumā atbildētājs šos pierādījumus varētu izmantot, lai pamatotu negodīgas komercprakses neesamību pēc būtības.

Visos pārējos gadījumos darījumlēmuma pārbaude ir obligāta, kā izklāstīts tālāk.

NKAL 4. pants aizliedz negodīgu komerc-

praksi un iedala to trīs veidos – maldinošā, agresīvā un profesionālai rūpībai neatbilstošā. Darījumlēmums ir obligāts testa elements katrā no veidiem, taču atšķirībā no NKD NKAL struktūrā darījumlēmums un tā nozīme ir savā veidā “paslēpušies”. Un proti – runājot par pirmajiem diviem negodīgas komercprakses veidiem, atsaucies uz darījumlēmumu ir iekļautas to definīcijās.¹⁵ Savukārt attiecībā uz trešo veidu – profesionālai rūpībai neatbilstošu komercpraksi – darījumlēmums ir paslēpts vienu līmeni dziļāk. Proti, NKAL 4. pantā kā obligāts profesionālajai

¹⁵ NKAL 9. panta pirmā daļa maldinošai, 12. panta pirmā daļa agresīvai komercpraksēi.

rūpībai neatbilstošas komercprakses sastāva elements ir "būtiski negatīvi ietekmē patērētāja ekonomisko rīcību". Savukārt šī elementa definīcijas (NKAL 7. panta pirmā daļa) sastāva elements ir darījumlēmums (skat. liekto bultu tabulā). Secināms, ka darījumlēmums ir visu trīs negodīgas komercprakses veidu obligāts elements.

Uztveramībai normu saturu skat. 2. tabulā.

No tā secināms, ka NKAL paredz darījumlēmumu kā obligātu elementu jebkura veida negodīgas komercprakses konstatēšanai (izņemot, kad ir runa par melnā saraksta praksēm). Neidentificējot darījumlēmumu, tiesību piemērotājs faktiski nav izpildījis negodīgas komercprakses testu.

Kā tad pareizi identificēt darījumlēmumu? Senāts ir skaidrojis, ka jēdziena "negodīga komercprakse" saturs ir piepildāms ar konkrēto situāciju raksturojošiem individuālajiem apstākļiem.¹⁶ Praktiski tas nozīmē, ka iestādei (vai prasītājam, ja ar negodīgu komercpraksi saistīta prasība celta civiltiesiskā kārtā) ir jāspēj, atsaucoties uz konkrētās lietas apstākļiem, aprakstīt darījumlēmumu, kura kropļošana ir varētu būt notikusi. Piemēram, "vidusmēra patērētājs pieņēma vai varēja pieņemt darījumlēmumu nepāriet pie cita pakalpojuma sniedzēja / samaksāt nepamatoti uzrēķinātu summu X eiro apmērā" vai citādi. Ja to neizdara, tad pastāv risks par negodīgu atzīt tādu komercpraksi, kas ir ārpus NKD (un tātad arī NKAL) tvēruma, piemēram, rīcību, kurai nav ekonomiskas ietekmes uz patērētāju.

Attiecīgi nebūtu pieļaujams, ja administratīvajā procesā iestāde aprobežotos tikai ar NKAL normu atreferēšanu, lēmumu pamatojot stilā "persona īstenojusi negodīgu komercpraksi, kā rezultātā patērētājs pieņem vai var pieņemt lēmumu par rīcību saistībā ar darījumu, kādu citādi nebūtu pieņēmis". Tāds formulējums turklāt pārkāptu administratīvā akta pamatojuma pienākumu, jo iestāde tikai atkārtotusi abstraktus formulējumus, nepaskaidrojot, kā tie attiecas uz konkrēto gadījumu.¹⁷

16 Augstākās tiesas 2020. gada 27. novembra spriedums SKA-407/2020, lieta Nr. A420139417, 9. punkts.

17 Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Tiesu namu aģentūra, 2013, 653. un 668.–669. lpp.

DARĪJUMLĒMUMA NEPILNĪGA IEVIEŠANA LATVIJAS TIESĪBĀS

Tālāk uzskaitītas atšķirības starp NKAL un NKD regulējumu.

Definīcijas novietojums NKAL struktūrā

NKAL nav strukturēts veidā, kas ļautu pienācīgi uztvert darījumlēmuma nozīmi. Pretstatā NKD, kur darījumlēmums ir iekļauts definīciju sarakstā, NKAL ietvaros darījumlēmums ir definēts II nodaļā, kura, spriežot pēc virsraksta un satura, ir veltīta tikai vienam no negodīgas komercprakses veidiem – profesionālajai rūpībai neatbilstošai komercpraksi (skat. 3. tabulu). Faktiski elements, kas ir nepieciešams negodīgai komercpraksi kopumā (t.i., visiem tās veidiem), ir definēts NKAL nodaļā, kas paredzēta tikai vienam negodīgas komercprakses veidam. Tas nav pareizi no juridiskās tehnikas viedokļa un var radīt maldīgu iespaidu, ka NKAL II nodaļā sniegtā darījumlēmuma definīcija neattiecas uz pārējiem negodīgas komercprakses veidiem. To ir viegli labot, darījumlēmuma definīciju pārnēsot no NKAL 7. panta otrās daļas uz definīciju sarakstu 1. pantā. Tas uzlabotu NKAL lasāmību un atvieglotu kā uzraugošo iestāžu, tā arī tiesu un patērētāju spēju piemērot negodīgas komercprakses testu.

Definīcijas saturs

Darījumlēmuma definīcijā (NKAL 7. panta otrā daļa) atšķiras no NKD definīcijas, proti, frāze "attiecībā uz produktu īstenot līgumtiesības" Latvijas tiesībās ir ieviesta atšķirīgi: "īstenot savas likumīgās vai līgumiskās patērētāja tiesības" (skat. 3. tabulu).

Pirmā, drīzāk formāla atšķirība ir tā, ka NKD lietotā jēdziena "līgumtiesības" vietā NKAL izmantots "likumīgās vai līgumiskās tiesības". Latvijas tiesībās "likumisks/līgumisks" parasti lieto, lai raksturotu saistību tiesības izcelšanos – uz likuma vai līguma pamata (par saistību izcelšanos skat. arī Civillikuma 1402. pantu), un līgumattiecībās puse var izmantot abas šīs tiesības.

NKD nedefinē, kādas tiesi ir jēdziena "līgumtiesības" robežas, taču viena no patērētāju tiesību stūrakmeņiem, Patērētāju tiesību direktīvas (2011/83/ES) 1. apsvērumā minēts, ka patērētāju līgumtiesības ir bijušas noteiktas minētās direktīvas priekšgājējās direktīvās. Šis

3. tabula

NKD 2. panta k) apakšpunkts	NKAL 7. panta otrā daļa. Patērētāja ekonomiskās rīcības negatīva ietekmēšana
k) "lēmums veikt darījumu" ir jebkurš patērētāja pieņemts lēmums par to, vai, kā un pēc kādiem noteikumiem veikt pirkumu, vai veikt pilnus vai daļējus maksājumus, paturēt produktu vai no tā atbrīvoties, vai attiecībā uz to izmantot līgumtiesības, neatkarīgi no tā, vai patērētājs nolemj rīkoties vai no rīcības atturēties;	(2) Par patērētāja pieņemtu lēmumu par rīcību saistībā ar darījumu jebkurā gadījumā uzskatāms patērētāja lēmums: 1) iegādāties preci vai saņemt pakalpojumu, digitālo pakalpojumu vai digitālo saturu, vai atturēties no šādas rīcības; 2) par to, kādā veidā un ar kādiem noteikumiem iegādāties preci vai saņemt pakalpojumu, digitālo pakalpojumu vai digitālo saturu; 3) samaksāt preces, pakalpojuma, digitālo pakalpojuma vai digitālā satura cenu pa daļām vai kopumā; 4) paturēt preci, pieņemt pakalpojumu, digitālo pakalpojumu vai digitālo saturu, vai izmantot iespēju īstenot savas likumīgās vai līgumiskās patērētāja tiesības.

direktīvas priekšgājējas ieviešanas atteikuma tiesības un citas patērētāju tiesības distancē līgumos un līgumos, kas noslēgti ārpus pastāvīgās saimnieciskās darbības vietas. Minētās tiesības dalībvalstīm savā tiesību sistēmā jāievieš caur likumu, tādēļ to avots ir likums, un attiecīgi Latvijā tās sauktu par likumiskām tiesībām, nevis līgumiskām. Tādēļ visdrīzāk NKD jēdziens "līgumtiesības" saprotams kā jebkura tiesība, kuru var izmantot līgumattiecību ietvaros, un NKAL 7. panta otrās daļas mērķis nav bijis mainīt šo izpratni.

Otrā atšķirība ir saistīta ar maksājumiem. Pirmkārt, NKD lieto plašu formulējumu "veikt pilnus vai daļējus maksājumus", kas ļauj normas sastāvā "ielasīt" neierobežota veida maksājumu tiesisko attiecību ietvaros, piemēram, preces cenu, komisiju, nokavējuma procentus, līgumsodu. Savukārt NKAL 7. panta otrās daļas 3. punktā šie maksājumi sašaurināti tikai līdz ierobežota objektu skaita (preces, pakalpoju-

ma vai digitālā satura) cenai. Pētot likumprojekta izstrādes materiālus no 2008. gada, autoram neizdevās atrast pamatojumu šādi atkāpei no NKD teksta. Otrkārt, šajā pašā NKAL normā lietotais "samaksāt [...] pa daļām vai kopumā" vedina domāt, ka runa jebkurā gadījumā ir par pilnu samaksu, un izvēle pastāv tikai starp vienu maksājumu vai vairākiem. Turpretī NKD formulējums ir "veikt pilnus vai daļējus maksājumus", kas var ietvert arī nepilnu samaksu. Tas ir svarīgi, jo Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 4. panta trešajā daļā noteikts, ka patērētājam nav pienākuma maksāt par nepasūtītām precēm un pakalpojumiem,¹⁸ taču tirgotājs var viņu iespaidot (gan godīgas, gan negodīgas komercprakses veidā) samaksāt arī par nepasūtītajām precēm.

Prakses piemērs – dzīvojamo māju pārvaldnieks nosūta patērētājam rēķinu par līgumā neparedzētiem nepasūtītiem darbiem. Sākotnēji patērētājs pieņem lēmumu šo nepasūtīto daļu neapmaksāt. Tad apsaimniekotājs sāk aprēķināt nokavējuma procentus, kas rada finanšu un emocionālu spiedienu uz patērētāju, un viņš "miera labad" pieņem lēmumu apmaksāt gan nelūgto pakalpojumu, gan nokavējuma procentus. Vadoties pēc NKD, abi lēmumi būs darījumlēmumi – pirmais par pakalpojuma daļu apmaksu, bet otrais – par pakalpojuma un nokavējuma procentu pilnu apmaksu. Savukārt, vadoties no NKAL teksta, nevienš no tiem nebūs darījumlēmums. Secināms, ka NKAL 7. panta otrās daļas 3. punkts nepilnvērtīgi ievieš NKD regulējumu, nepamatojot sašaurinot NKD sniegto patērētāju aizsardzību.

Trešā atšķirība ir tāda, ka NKD runā par jebkādam līgumtiesībām, bet NKAL tikai par patērētāja līgumtiesībām, kas rada iespaidi par tādām tiesībām, kas piemīt ekskluzīvi patērētājiem. Autors to uzskata par pārmerīgu jēdziena sašaurinājumu, jo tas neizriet no NKD teksta un nav pamata domāt, ka tāds būtu NKD mērķis. Darījumlēmuma kontekstā ir jārunā ne tikai par

¹⁸ Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 4. panta trešās daļas 1. teikums: "Patērētājam nav pienākuma pieņemt preci, pakalpojumu, digitālo saturu vai digitālo pakalpojumu un samaksāt cenu vai citu maksājumu par preci, pakalpojumu, digitālo saturu vai digitālo pakalpojumu, ja prece ir piegādāta vai pakalpojums, digitālais saturs vai digitālais pakalpojums ir sniegts, patērētājam neizdarot pasūtījumu."

patērētāja tiesībām, bet arī par citām saistību tiesībām, kuras jebkuram (arī nepatērētājam) piešķir, piemēram, Civillikumus. Autora ieskatā, nepastāv teorētiski šķēršļi par darījumlēmumu uzskatīt arī lēmumu par tādu tiesību īstenošanu, kuras piemīt patērētājam, taču nav ekskluzīvi saistītas ar patērētāja statusu, piemēram, tiesības saņemt nokavējuma procentus.

Nepilnīga ieviešana – par maz darījumlēmuma

NKAL pietrūkst vienas atsaucis uz darījumlēmumu, salīdzinot ar NKD. Proti, NKD 7. panta pirmās daļas angļu valodas redakcijā minēti divi darījumlēmumi (direktīvā “lēmums veikt darījumu”, *transactional decision*), taču latviskā versijā viena darījumlēmuma iztrūkst, kas tālāk atbalsojas arī atbilstošajā NKAL normā (skat. 4. tabulu).

Redzams, ka angļu valodas versija piemin divus darījumlēmumus: 1) darījumlēmums kā komercprakses sekas; un 2) uz informāciju balstīts darījumlēmums kā informācijas kvalitātes raksturlielums (pārfrāzējot normu – būtiskā informācija jāsniedz vismaz tādā kvalitātē, kas ļauj pieņemt tādu darījumlēmumu, kas ir uz informāciju balstīts).

Arī lietuviešu un vācu valodas NKD versijās lietota tāda pati jēdzienu struktūra kā angļu valodā: lietuviski *sprendimq dėl sandorio/informacija paremtq sprendimq dėl sandorio*, vāciski *geschäftliche Entscheidung/informierte geschäftliche Entscheidung*. Protams, iespējams, ka NKD citvalodu versijas ir kļūdainas, bet latviskā versija ir pareiza. Tomēr NKD preambulas 14. apsvēruma raksturojot šo normu, atkal izmanto jēdzienu “uz informāciju balstīts lēmums veikt darījumu”: “[14][...] Attiecībā uz noklusējumiem šajā direktīvā ir noteikts ierobežots apjoms būtiskas informācijas, kas vajadzīga patērētājam, lai pieņemtu uz informāciju balstītu lēmumu veikt darījumu. Tāda informācija nebūs jāizpauž visās reklāmās, bet tikai, ja tirgotājs nāk klajā ar uzaicinājumu veikt pirkumu, kas ir šajā direktīvā skaidri definēts jēdziens. [...]” Tas liecina, ka NKD 7. panta 1. punkta versija latviešu valodā un tālākā implementācija NKAL 10. pantā ir neprecīza un termiņš “uz informāciju balstīts lēmums” būtu jāaizvieto ar “uz informāciju balstīts darījumlēmums”.

4. Nepilnīga ieviešana – par daudz darījumlēmuma

NKAL satur atsaucis uz darījumlēmumu pāris vietās, kur NKD to neparedz. Pirmkārt, tas redzams NKAL 11. pantā, kurš uzskaita melnā saraksta maldinošas komercprakses (5. tabula).

NKD latviskā versijā lietotais jēdziens “lēmums” (angliski *decision*, lietuviski *sprendimq*, vāciski *Entscheidung*) NKAL izpildījumā nez kādēļ pārtapis tieši par darījumlēmumu. Tas neatbilst NKD regulējumam un mazina patērētāju aizsardzību, jo sašaurina gadījumus, kuros iespējama normas sastāva konstatēšana.

Otrkārt, neatbilstība novērojama arī NKAL 12. panta trešās daļas 3. punktā, kas apraksta agresīvas komercprakses testu (skat. 6. tabulu).

NKD latviskā versijā ir lietots jēdziens “lēmums par produktu”, kas NKAL nepareizi ieviests kā darījumlēmums. Aplūkojot citvalodu versijas, atkal redzams, ka tajās nav izmantots jēdziens, kas apzīmē darījumlēmumu (angliski *decision with regard to product*, lietuviski *sprendimas produkto atžvilgiu*, vāciski *Bezug auf das Produkt*). Šajā gadījumā neatbilstība varētu būt patērētājam par labu, jo “lēmums par produktu” šķiet šaurāks jēdziens nekā darījumlēmums, tādēļ, gramatiski sekojot NKAL versijai, normas sastāvu varētu konstatēt lielākā skaitā gadījumu, nekā paredz NKD. Vienlaikus tāds iznākums nebūtu pieļaujams, jo, ņemot vērā NKD maksimālās harmonizācijas statusu, Eiropas Savienības dalībvalstis nevar noteikt pasākumus, kas ir ierobežojošāki par NKD paredzētajiem, pat lai nodrošinātu augstāku patērētāju aizsardzības līmeni.¹⁹

PRIEKŠLIKUMI

1. NKD latviskā versijā izmantotais jēdziens “lēmums veikt darījumu” nav precīzs, jo rada maldīgu iespaidu par tiesiska darījuma nepieciešamību. NKAL izmantotais “lēmums par rīcību saistībā ar darījumu” ir precīzs, taču tik garš, ka apgrūtina tā pielietošanu. Tādēļ autors piedāvā to NKAL tekstā aizvieto ar jēdzienu “darījumlēmums”, kā arī šo jēdzienu ieviest juristu savstarpējā lietošanā.

¹⁹ EST 2014. gada 10. jūlija spriedums lietā C-421/12 Komisija pret Beļģiju, 55. rindkopa.

4. tabula

NKD 7. pants. Maldinoša noklusēšana	NKD, Article 7. Misleading omissions	NKAL 10. pants. Maldinoša noklusēšana
1. Komerctpraksi uzskata par maldinošu, ja, attiecībā uz tās faktiem, ņemot vērā visas īpašības un apstākļus un saziņas līdzekļa nepilnības, tā noklusē būtisku informāciju, kas vidusmēra patērētājam ir vajadzīga, lai varētu pieņemt uz informāciju balstītu lēmumu, un tādējādi vidusmēra patērētājam liek vai var likt pieņemt lēmumu veikt darījumu, ko viņš citādi nebūtu pieņēmis.	1. A commercial practice shall be regarded as misleading if, in its factual context, taking account of all its features and circumstances and the limitations of the communication medium, it omits material information that the average consumer needs, according to the context, to take an informed transactional decision and thereby causes or is likely to cause the average consumer to take a transactional decision that he would not have taken otherwise.	NKAL 10. panta pirmās daļas 1. punksts (1) Komerctpraksi uzskata par maldinošu, ja, ņemot vērā visas tās īpatnības un apstākļus, kā arī tajā izmantotā saziņas līdzekļa ierobežojumus, var secināt, ka: 1) tiek noklusēta būtiska informācija, kas vidusmēra patērētājam ir nepieciešama, lai pieņemtu uz informāciju balstītu lēmumu, un komerctprakses ietekmē vidusmēra patērētājs pieņem vai var pieņemt tādu lēmumu par rīcību saistībā ar darījumu, kādu citādi nebūtu pieņēmis;

5. tabula

NKD I pielikuma 7. punkts	NKAL 11. panta 7. punkts
Maldinoša komerctprakse [...] 7) Ja nepatiesi apgalvo, ka produkts būs pieejams tikai ļoti ierobežotu laiku vai ka tas būs pieejams ar īpašiem noteikumiem tikai ļoti ierobežotu laiku posmā, lai izvilinātu no patērētājiem tūlītēju lēmumu un atņemtu pietiekamu iespēju vai laiku pieņemt uz informāciju balstītu lēmumu.	Komerctprakse jebkuros apstākļos ir maldinoša, ja komerctprakses īstenotājs: [...] 7) nepatiesi apgalvo, ka prece vai pakalpojums būs pieejams tikai ļoti ierobežotu laiku vai būs pieejams ar īpašiem noteikumiem tikai ļoti ierobežotu laiku, tādējādi rosinot patērētāju nekavējoties pieņemt lēmumu par rīcību saistībā ar darījumu un nedodot viņam iespēju vai pietiekamu laiku pieņemt uz informāciju balstītu lēmumu;

6. tabula

NKD 9. panta c) apakšpunkts	NKAL 12. panta trešās daļas 3. punkts
Konstatējot to, vai komerctpraksē izmantota uzņēmšanās, piespēšana vai nesamērīga ietekme, ņem vērā: [...] c) to, vai tirgotājs izmanto jebkuru konkrētu nelaimi vai tik nopietnus apstākļus, kas mazina patērētāja spriestspējas, ja tirgotājs apzinās tādas nelaimes un apstākļus, lai ietekmētu patērētāju lēmumu par produktu;	(3) Lai noteiktu, vai komerctpraksē ir izmantotas neatļaidīgas darbības, piespēšana vai nesamērīga ietekme, ņem vērā: [...] 3) to, vai komerctprakses īstenotājs nolūcī ietekmēt patērētāja lēmumu par rīcību saistībā ar darījumu nav apzināti izmantojis konkrētu nelaimi vai tik nopietnus apstākļus, kas mazina patērētāja spriestspēju;

2. Jēdzienu "darījumlēmums" definēt NKAL 1. pantā kā jaunu 5. punktu:

"5) darījumlēmums – jebkurš patērētāja lēmums par to, vai, kādā veidā un ar kādiem noteikumiem (ieskaitot atturēšanos no rīcības):

1) iegādāties preci vai pakalpojumu, digitālo pakalpojumu vai digitālo saturu;

2) daļēji vai pilnībā apmaksāt preci, pakalpojumu, digitālo pakalpojumu vai digitālo saturu;

3) paturēt preci, pieņemt pakalpojumu, digitālo pakalpojumu vai digitālo saturu vai no tā atbrīvoties;

4) īstenot savas likumiskās vai līgumiskās tiesības."

3. NKAL 7. panta otrās daļas 3. punktā vārdus "samaksāt preces, pakalpojuma, digitālā pakalpojuma vai digitālā satura cenu pa daļām vai kopumā" aizvieto ar "veikt pilnus vai daļējus maksājumus".

4. NKAL 10. panta pirmās daļas 1. punktā vārdus "uz informāciju balstīts lēmums" aizvieto ar "uz informāciju balstīts darījumlēmums".

5. NKAL 11. panta 7. punktā vārdus "lēmumu par rīcību saistībā ar darījumu" aizvieto ar "lēmumu".

6. NKAL 12. panta trešās daļas 3. punktā vārdus "lēmumu par rīcību saistībā ar darījumu" aizvieto ar "lēmumu par preci vai pakalpojumu".